

INSTRUMENTI HORIZONTAL
PËR BALLKANIN PERËNDIMOR DHE TURQINË
2019-2022

PËR TË DREJTAT TUAJA,
DREJT STANDARDEVE EVROPIANE

NGRI ZËRIN KUNDËR GJUHËS SË URREJTJES!

#jobullizmit
#tërinjtëveprojnë
#jogjuhëssëurrejtjes

Financuar
nga Bashkimi Evropian
dhe Këshilli i Evropës

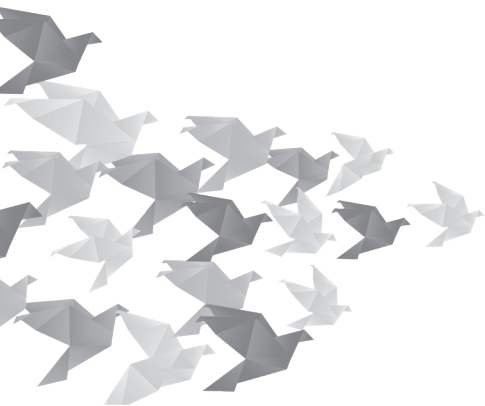
COUNCIL OF EUROPE

Zbatohet
nga Këshilli i Evropës

Kjo broshurë është prodhuar në kuadër të projektit "Ngri zërin kundër gjuhës së urrejtjes!", zbatuar nga **Fondacioni Qendra Europiane** me mbështetjen financiare të **Bashkimit Evropian** dhe **Këshillit të Evropës**. Pikëpamjet e shprehura këtu nuk mund të merren në asnjë mënyrë si pasqyrim i mendimit zyrtar të asnjërës palë.

Botues: Tipografia Dollonja
Desing & Layout: Dritan Lleshi

PËRMBAJTJA

<i>Shkurtime</i>	3
<i>Në vend të hyrjes</i>	4
1. Diskriminimi, format dhe llojet e tij	6
1.1 Çfarë është diskriminimi dhe pse është i dëmshëm për një individ?	6
2. Çfarë është gjuha e urrejtjes	7
2.1 Gjuha e urrejtjes në mediat online	8
2.2 Aspekte të evidentuara në lidhje me gjuhën e urrejtjes në shqipëri	11
2.3 Bullizmi dhe karakteristikat e tij	12
3. Kuadri ligjor vendas dhe ndërkombëtar	15
3.1. Kuadri ligjir vendas	15
3.2. Kuadri rajonal	15
4. Si mund të luftohet bullizmi dhe gjuha e urrejtjes?	17
<i>Bibliografi</i>	18

SHKURTIME

- BE** Bashkimi Evropian
- KiE** Këshilli i Evropës
- OKB** Organizata e Kombeve të Bashkuara
- KERI** Komisioni Evropian kundër Racizmit dhe Intolerancës
- DUDNJ** Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut
- PNDKP** Pakti Ndërkombëtar për të Drejta Civile dhe Politike
- KEDNJ** Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut
- CEDAW** Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave
- Kushtetuta** Ligj nr. 8417, datë 21.10.1998,
“Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë”,
i ndryshuar
- GJEDNJ** Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut
- KMD** Komisioneri për Mbrojtjen nga Diskriminimi
- AP** Avokati i Popullit

NË VEND TË HYRJES

Në një shoqëri demokratike, njohja, respektimi dhe garantimi i të drejtave dhe lirive të njeriut janë parakusht i domosdoshëm për zhvillimin e një jetese cilësore dhe mirëfunksionimin e shtetit të së drejtës. Historia e njerëzimit, që prej fillimit të krijimit, ka vuajtur nga diskriminimi. Sot, diskriminimi mbetet një ndër problemet më të mëdha të shumë shoqërive, qofshin këto edhe demokraci të zhvilluara.

E drejta për mbrojtjen nga diskriminimi është një nga të drejtat themelore të njeriut, e parashikuar dhe garantuar në legjislacionin vendas dhe atë ndërkombëtar. Ajo nuk është një e drejtë statike, por përkundrazi, ecën paralelisht me zhvillimet politike, ekonomike dhe shoqërore jo vetëm brenda shtetit, por edhe në nivel rajonal dhe global.

Legjislacioni i brendshëm kundër diskriminimit garanton mbrojtjen e grupeve të ndryshme të shoqërisë nga trajtimi i padrejtë dhe i pabarabartë për shkak të seksit, etnisë, moshës, racës, kombësisë, aftësive ndryshe, sëmundjeve të shëndetit mendor, orientimit seksual, gjinisë, identitetit gjinor, fesë, besimit politik, etj.

Gjithashtu, kuadri ndërkombëtar kundër diskriminimit përfshin një sërë dokumentesh legislative dhe institucionesh të nivelit rajonal e global.

Lufta kundër diskriminimit është një fenomen që i prek të gjithë anëtarët e një shoqërie, pa dallim gjinie, seksi, race, etnie, gjendje ekonomike apo bindje politike e fetare. Kështu, për parandalimin dhe luftimin e tij kërkohet bashkëpunimi dhe vullneti i mirë i të gjithë aktorëve, si dhe përmirësimi i njohurive të qytetarëve mbi atë çka përbën diskriminimin dhe mënyrat se si mund ta luftojmë atë.

Diskriminimi bazohet në shkaqe të ndryshme dhe shfaqet në forma të ndryshme. Dy ndër format në të cilat ai shfaqet janë *gjuha e urrejtjes* dhe *bullizmi*, të cilat do të trajtohen më gjerësisht në këtë broshurë.

Në përmbajtjen e kësaj broshure do të gjendet një përshkrim i karakteristikave të gjuhës së urrejtjes dhe bullizmit, do të trajtohet gjuha e urrejtjes online si një ndër mënyrat më të thjeshta të përhapjes së këtij fenomeni, raste praktike të gjuhës së urrejtjes në Shqipëri, si dhe një informacion më i detajuar mbi me kuadrin legjislativ kombëtar dhe ndërkombëtar në lidhje me mbrojtjen nga diskriminimi në format e gjuhës së urrejtjes dhe bullizmit.

01

DISKRIMINIMI DHE NOCIONET BAZË

1.1 Çfarë është diskriminimi dhe pse është i dëmshëm për një individ?

Diskriminimi nënkupton trajtimin e pafavorshëm të një personi (dallim, përjashtim, kufizim, preferencë) për të gëzuar në mënyrë të njëjtë mundësitë dhe të drejtat, për shkak të karakteristikave që mbart ky person, të cilat përfshihen në “fushën e mbrojtur nga ligji”. Pra, diskriminim nuk do të thotë trajtim i ndryshëm i personave, por mundësi të pabarabarta. Prandaj, legjislacioni kundër diskriminimit ndalon trajtimin e ndryshëm kur personat ndodhen në të njëjtën situatë, me qëllim që ata të mos marrin një trajtim më pak favorizues vetëm për shkak të karakteristikave të “mbrojtura” që ata zotërojnë – ky njihet si diskriminim *i drejtpërdrejtë*. Legjislacioni ndalon gjithashtu trajtimin e njëjtë të personave që ndodhen në situata të ndryshme, me qëllim që këta persona të gëzojnë mundësi të njëjta si personat e tjerë – ky njihet si diskriminim i tërthortë.

Gjithashtu, lloje të tjera diskriminimi mund të përmendim:

Diskriminimi për shkak shoqërimi - ajo formë e diskriminimit që ndodh kur ka një dallim, kufizim ose preferencë, për arsye të shoqërimit me persona që u përkasin grupeve të caktuara, si dhe për shkak të supozimit për një shoqërim të tillë.

Shqetësimi - do të konsiderohet diskriminim nëse a) kryhet një sjellje e padëshiruar që lidhet me një nga

shkaqet apo karakteristikat e mbrojtura nga ligji; b) me qëllimin apo pasojën e cenimit të dinjitetit të personit; c) dhe/ose të krijojë një mjedis frikësues, armiqësor, përçmues, degradues, poshtërues dhe fyes për personin; d) dhe/ose trajtimin më pak të favorshëm për personin që kundërshton t'i nënshtrohet një sjelljeje të tillë.

Udhëzimi - një kërkesë ose udhëzim, bazuar në marrëdhënie hierarkike, për të diskriminuar një ose më shumë persona në bazë të shkaqeve të përcaktuara.

Viktimizimi - trajtim i disfavorshëm apo pasojë negative, që vjen si reagim ndaj një ankimi a një procedimi që synon zbatimin e parimit të barazisë.

Diskriminimi mund të jetë i bazuar në karakteristika të ndryshme, siç mund të jenë:

- Raca, ngjyra, etnia, gjuha dhe përkatësia në një grup të veçantë;
- Bindjet politike, fetare ose filozofike;
- Gjendja ekonomike, arsimore ose shoqërore, përkatësia prindërore, përgjegjësia prindërore, gjendja familjare ose martesore, gjendja civile, vendbanimi;
- Moshë;
- Aftësia e kufizuar, gjendja shëndetësore, predispozicione gjenetike;
- Çdo shkak tjetër.

Legjislacioni shqiptar e lë të hapur listën e shkaqeve të diskriminimit edhe me “çdo shkak tjetër”, që nuk përmendet në mënyrë të shprehur në ligj. Të tilla shkaqe mund të jenë p.sh., anëtarësia në ndonjë organizatë, grada ushtarake, të arrestuarit në pritje të gjykimit, etj. Në “çdo shkak tjetër” hyjnë gjithmonë ato karakteristika individuale, objektive dhe personale që e dallojnë individin nga personat e tjerë. Në këtë mënyrë, as Komisioneri për Mbrojtjen nga Diskriminimi dhe as gjykatat gjatë veprimtarisë së tyre nuk kufizohen në shkaqet e diskriminimit, të cilat janë në zhvillim të vazhdueshëm përkrah zhvillimit shoqëror. Gjatë praktikës mund të lindin apo dalin në pah shkaqe të reja diskriminimi, të papërmendura shprehimisht nga legjislacioni dhe në këtë rast, këto shkaqe do të bien në sferën e “çdo shkaku tjetër”, duke gjetur gjithashtu mbrojtje nga legjislacioni vendas dhe i huaj.

02

ÇFARË ËSHTË GJUHA E URREJTJES

Gjëja e parë që duhet të dini rreth gjuhës së urrejtjes, është se çfarë është ajo dhe si të mund t'a dalloni atë nga një debat i nxehtë për çështje të ndjeshme politike ose shoqërore. Megjithëse nuk është aq e lehtë për t'a përcaktuar, duke qenë se nuk ka një përkufizim universal për të, gjuha e urrejtjes është një fenomen i dënuar botërisht në të gjitha demokracitë perëndimore, në nivelin e brendshëm dhe ndërkombëtar.

Përkufizime të ndryshme të gjuhës së urrejtjes mund të gjenden si në legjislacionin vendas apo në instrumentet e së drejtës ndërkombëtare, ashtu edhe në veprat shkencore. Megjithatë, nëse do të bashkonim togfjalësha nga përkufizime të ndryshme, bazuar edhe në Rekomandimin e Përgjithshëm të Politikave të Komisionit Evropian kundër Racizmit dhe Intolerancës për Luftimin e Gjuhës së Urrejtjes, *Gjuha e urrejtjes do të kuptohet si mbrojtje, promovim ose nxitje në çdo formë e denigrimit, urrejtjes ose shpifjes ndaj një personi ose grupi personash, si dhe çdo ngacmim, ofendim, stereotipizim negativ, stigmatizim ose kërcënim në lidhje me këtë person apo grup personash dhe justifikimi i të gjitha llojeve të mëparshme të shprehjes, bazuar në "racë", ngjyrë, prejardhje, origjinë kombëtare ose etnike, moshë, aftësi të kufizuar, gjuhë, fe ose besim, seks, gjini, identitet gjinor, orientim seksual dhe karakteristika të tjera personale ose status.*

Më poshtë ne do të shpjegojmë më në detaje kornizën ndërkombëtare të hartuar për të kundërshtuar dhe luftuar gjuhën e urrejtjes në instrumentet e së drejtës ndërkombëtare dhe veçanërisht, në instrumentet e së drejtës së brendshme të të drejtave të njeriut.

Nëpërmjet përcaktimit të gjuhës së urrejtjes në kornizat ligjore, ne kuptojmë se nocioni ligjor i gjuhës së urrejtjes nuk ka të bëjë domosdoshmërisht me *“gjuhën”* apo emocionin e *“urrejtjes”*. Ajo që përbën vepër penale të dënueshme ka të bëjë më shumë me urrejtjen si nxitës i publikut kundër individëve ose grupeve të individëve, bazuar në faktorë të ndryshëm diskriminues, siç janë raca, prejardhja etnike, kombësia, feja, etj.

a. Pse është kaq e rëndësishme të përcaktohet gjuha e urrejtjes si një nocion ligjor?

Problemi me gjuhën e urrejtjes është se ajo shpesh luan një rol në ligjërimin politik dhe shoqëror dhe po maskohet si shprehje e mendimeve të thjeshta që i nënshtrohen mbrojtjes nga liria e fjalës. Shembuj të ligjërimin të përbashkët politik në Evropë, që përmbajnë gjuhë të urrejtjes janë famëkeq edhe në nivelin më të lartë politik dhe nga politikanët e vendeve që paraqiten si promovuesit dhe mbrojtësit më të shquar të të drejtave të njeriut dhe lirive themelore. Për shembull, Ministria e Integritimit në Holandë, Rita Verdonk, ka sugjeruar që të huajt që jetojnë në vend (holandishtja ka term të veçantë për ta

- *aloktoonen*) duhej të mbanin shenja speciale që demonstroi prejardhjen e tyre. Në Francë, Nicolas Sarkozy, atëherë - Ministër i Brendshëm, i quajti *'lum'* të rinjtë multi-racorë pjesëmarrës në kryengritjen e vitit 2005. Ai ishte gjithashtu një nga politikanët që bëri thirrje për *burka bannigne* (një vello që mbulonte fytyrën, që mbanin gratë muslimane në publik). Një shembull tjetër i një politikani të profilit të lartë është Geert Wilders, udhëheqësi i partisë politike të krahut të djathtë në Holandë, i akuzuar aktualisht për gjuhë urrejtjeje. Ai rregullisht shpreh pikëpamje ekstreme që mbajnë në fokus muslimanët, të cilat janë jashtëzakonisht fyese dhe diskriminuese. Në rastet e ndryshme, për shembull, ai i referohej shallit musliman si një *"leckë"* dhe e quajti atë *"ftesë për përdhunim"*.

b. Pra, për çfarë bëhet fjalë kur themi gjuhë urrejtje?

Përveç përkufizimit të gjuhës së urrejtjes në një kornizë ligjore, është e rëndësishme të kuptohet se për çfarë bën fjalë gjuha e urrejtjes, çfarë dëmi shkakton dhe si duhet kundërshtuar. Nëse gjuha e urrejtjes nuk është gjithmonë *"e folura"* dhe jo gjithmonë e *"bazuar në urrejtje"*, atëherë çfarë është?

Zbulimi i përkufizimeve të ndryshme të cilat i hasëm si në legjislacionet e brendshme nëpër demokracitë perëndimore ashtu edhe në instrumentet ndërkombëtare, ndihmon në përcaktimin e elementeve thelbësore që duket se

përbëjnë nocionin e gjuhës së urrejtjes. Diskutimi i këtyre elementeve më vete do të kontribuojë në rritjen e ndërgjegjësimit se çfarë është saktësisht gjuha e urrejtjes dhe si mund të ndahet nga debati publik joracist, i mbrojtur nga liria e fjalës. Këto elementë do të përmenden më poshtë:

Para së gjithash, ajo përfshin **elementin "publik"**. Me këtë nënkuptohen jo vetëm fjalë të drejtpërdrejta, por çdo diskurs publik qoftë në formë të shkruar apo në ndonjë formë tjetër, duke përfshirë mediat dhe internetin. Përdorimi i burimeve të medias natyrisht është një nga mjetet që ndihmon për ta bërë publike fjalën e urrejtjes, racizmin dhe ksenofobinë. Bërja e mendimeve publike që përmbajnë urrejtje kundër grupeve të caktuara të individëve ndihmon ata që po i përhapin ato mendime, për të rekrutuar ndjekës dhe mbështetës. Pas vrasjes masive në Utoya, Norvegji, debati i ngritur gjerësisht ishte se në çfarë mase puna toksike e gazetarëve kishte ndikuar në krijimin e një konteksti ku ndodhi sulmi terrorist.

Një aspekt tjetër i rëndësishëm i gjuhës së urrejtjes: ai drejtohet gjithmonë kundër një grupi individësh **mbështetur në baza diskriminimi**. Sidoqoftë, shqetësimi kryesor i atyre që kundërshtojnë dhe që luftojnë gjuhën e urrejtjes nuk është mirëqenia e "një grupi", "komuniteti, një kombi ose një kulturë"¹ në veçanti, por mirëqenia e çdonjërit dhe secilit individ - pasi në anën tjetër të mesazhit të gjuhës së

¹ J. Waldron, *'The Harm in Hate Speech'*, Shtypi i Universitetit të Harvardit, Kembrixh, Masaçusets, 2012

urrejtjes është një person, një qenie njerëzore. Një pyetje kryesore është: çfarë dëmi shkakton? Gjuha e urrejtjes gjithmonë ndërhyt në të drejtat e njeriut të dikujt. Por në cilat të drejta ndërhyt? Çfarë ka shqetësuese mesazhi i marrë nga një individ?

Studiuesit e shkencave shoqërore vërejnë se qëllimi i menjëhershëm i rregullimit kundër gjuhës së urrejtjes është *“mbrojtja e angazhimit publik ndaj anëtarëve të pakicave të prekshme”, “qëndrimi i barabartë në shoqëri kundër denigrimit publik”*². Rendi publik i shtetit bazuar në shtetin e së drejtës, i ofron çdo personi një garanci, të sanksionuar në ligjin e brendshëm ose me anë të ratifikimit të instrumenteve të së drejtës ndërkombëtare, që askush nga anëtarët e shoqërisë të mos jetë subjekt i abuzimit, shpifjes, dhunës mbi baza diskriminuese të racës, ngjyra e lëkurës së tyre, përkatësia etnike ose prejardhja tjetër. Gjuha e urrejtjes gjithmonë ndërhyt në këtë garanci, duke privuar një individ që ndodhet nën sulm, nga ndjenja e sigurisë, bashkëjetesa paqësore me anëtarët e tjerë të shoqërisë, *“një atmosferë e hapur dhe mikpritëse, në të cilën të gjithë kanë mundësinë të jetojnë jetën e tyre, të krijojnë familjet e tyre dhe të praktikojnë profesionet e tyre”*.³ Kështu që, gjuha e urrejtjes ndërhyt kryesisht në vlerat e njerëzve të tjerë: në barazinë dhe mosdiskriminimin dhe më e rëndësishmja, në dinjitetin e personit.

² Cit. op footnote 13, p. 8.

³ Cit. op footnote 13, p. 8.

2.1 Gjuha e urrejtjes online

*"Tweet others the way you
want to be tweeted."*

Në ditët e sotme, me zhvillimin e teknologjive moderne të komunikimit, u bë më e lehtë përhapja e fjalëve dhe ideve nga racistët dhe më e vështirë për t'i luftuar dhe kundërshtuar ata. Më shumë se dy miliardë njerëz, pra një e treta e gjithë popullsisë botërore, përdorin internet në baza ditore – ai është bërë një mjeti më i përdorshëm për punë, rekreacion dhe më e rëndësishmja, komunikim. Një nga çështjet problematike në përhapjen e gjerë të gjuhës së urrejtjes në internet është komunikimi përmes mediave sociale, të tilla si Facebook, Instagram, Youtube,

Twitter, etj. Pothuajse çdo i rritur tani në vendet e zhvilluara di se si, dhe komunikon çdo ditë përmes mediave sociale. Njerëzit postojnë në rrjetet sociale për të shitur, për të argëtuar, për të dhënë mësim dhe për të shprehur pikëpamjet e tyre për probleme të ndryshme sociale.

Siç u shpreh dhe Komisioni Evropian, "*platformat online ofrojnë pikën kryesore të hyrjes së informacion dhe përmbajtjeve të tjera për shumicën e njerëzve në internet sot*"⁴. Kështu, platformat e mediave sociale luajnë një rol të rëndësishëm në përhapjen, akumulimin dhe rritjen e ndikimit që ka gjuha e urrejtjes në shoqërinë moderne. Efektet e mediave sociale mund të përmbledhen si akumuluese dhe katalizuese. Para së gjithash, mediat sociale lejojnë të arrijnë audiencën në një mënyrë më të lehtë dhe efektive. Gjithashtu, komunikimet e përmirësuara bëjnë të mundur organizimin, rekrutimin dhe promovimin e ideve dhe këndvështrimeve ndërmjet auditorëve më të rinj dhe më heterogjenë. Algoritmet teknike të platformave sociale, duke përfshirë *shënjestrimin*, ndihmojnë në promovimin dhe përhapjen e gjerë të ideve ekstreme dhe e bëjnë të lehtë qasjen në të. Një nga aspektet e rëndësishme të përhapjes së gjuhës së urrejtjes me anë të mediave sociale është fakti se kompanitë që zotërojnë rrjetet, megjithëse janë të lidhura me legjislacionin vendas të miratuar në vendet e veprimtarisë së tyre, kanë

⁴ Komisioni Evropian, Komunikim: 'Tackling Illegal Content Online: Towards an Enhanced Responsibility of Online Platforms', Brussels, 28.9.2017 COM (2017) 555 final

diskrecion të madh në lejjimin ose ndalimin e përmbajtjes në platformat e tyre. Në këtë drejtim, kompanitë kanë detyrime që lindin nga politikat e tyre të brendshme dhe iu përgjigjen qëllimeve të tyre tregtare.

Përveç kësaj, politikat dhe algoritmat e gjuhës anti-urrejtje ndryshojnë përmes platformave të ndryshme dhe zbatohen në mënyrë jo të qëndrueshme. Në kundërshtimin e përmbajtjes ofenduese, media sociale mbështetet në algoritme teknikë, bazuar në inteligjencën artificiale, raportimin e përdoruesit dhe moderimin manual nga moderatorët e përmbajtjes. Këto mjete provojnë se shpesh janë joefektive në ndalimin e postimeve në gjuhën e urrejtjes. Për shembull, politika e gjuhës anti-urrejtje e Facebook përfshin qindra rregulla dhe dallime të përpunuara në përpjekje për të dalluar qartë përmbajtjen e lejuar dhe atë të palejuar. Sidoqoftë, në shumë raste Facebook u pretendua të përdorte politikat e tij të ndalimit të përmbajtjes ofenduese në mënyrë të paqartë dhe jo të qëndrueshme, ndonjëherë në favor të elitave dhe qeverive për arsye që lidhen me një domosdoshmëri për të respektuar rregullat e legjislacionit të brendshëm nga dëshira për të mbetur në treg.⁵ Kohët e fundit, Facebook ka krijuar një bord mbikëqyrës, për të vëzhguar dhe gjykuar raste të pavarura dhe të paanshme në lidhje me lirinë e fjalës dhe sigurinë në internet, në lidhje me përmbajtjen e Facebook. Që nga

⁵ <https://www.propublica.org/article/facebook-enforcement-hate-speech-rules-mistakes>

sot, vendimet për shtatë çështjet e para janë bërë dhe të disponueshme në faqen e internetit të Bordit.⁶

Ndikimi negativ i mediave sociale nuk qëndron vetëm në lehtësimin e grupeve që shfaqin gjuhë urrejtje për të grumbulluar dhe përhapur idetë e tyre dhe për të fituar ndjekës dhe dëgjues, por në faktin që veprime të tilla kanë një nxitje të drejtpërdrejtë, që kuptohet si “thirrje për veprime” që rezultojnë në radikalizim të përgjithshëm, dhunë, veprime diskriminuuese, sulme terroriste, spastrime etnike, etj. Kështu, sociologët dhe gazetarët i referohen YouTube si “*një nga instrumentet më të fuqishëm radikalizues në shekullin XXI*”. Gjuha e urrejtjes në mediat sociale nuk ka të bëjë vetëm me shkëmbimin e pikëpamjeve radikale duke krijuar atmosferë toksike në internet dhe duke ofenduar shikuesit dhe përdoruesit e rrjeteve sociale. Një element thelbësor i gjuhës së urrejtjes është se ajo shërben si një nxitje, mekanizëm propagande që frymëzon të tjerët për urrejtje, ksenofobi, diskriminim që rezulton në *veprime të drejtpërdrejta të dhunës, shprehje të armiqësisë dhe dëmtim të situatës së paqes në shoqëri*.

Kështu, një rritje e konsiderueshme e dhunës e nxitur nga gjuha e urrejtjes në internet vërehet në shumë vende dhe lidhet me faktin se mediat sociale përbëjnë një ambient deri diku të përshtatshëm për shprehjen e gjuhës

⁶ <https://oversightboard.com>

⁷ <https://www.nytimes.com/2018/03/10/opinion/sunday/youtube-politics-radical.html>

së urrejtjes.⁸ Studiuesit e shkencave sociale në Evropë vëzhgojnë lidhjen e drejtpërdrejtë midis përdorimit të mediave sociale dhe rritjes së dhunës të frymëzuar nga urrejtja dhe sugjerojnë që rrjetet sociale shërbejnë për të mundësuar përhapjen e pikëpamjeve ekstreme e për rrjedhojë veprojnë si mekanizma propagandistike⁹. Ekziston një lidhje e drejtpërdrejtë midis gjuhës së urrejtjes dhe dhunës: gjuha e urrejtjes në internet frymëzon dhunën “offline”, ksenofobinë, terrorizmin, sjelljen diskriminuese. Shumë sulme terroriste në të gjithë botën, si dhe veprime të dhunshme të bazuara në besime diskriminuese të frymëzuara nga urrejtja, e kanë bazën në internet¹⁰.

a. Gjuha e urrejtjes: kufizim apo ndalim?

Kështu, kemi vërtetuar se gjuha e urrejtjes është e dëmshme për çdo qenie njerëzore ndaj së cilës drejtohet, duke sulmuar dinjitetin, barazinë, sigurinë e një personi, duke ndërhyrë në të drejtat e njeriut dhe lirinë nga diskriminimi. Pra, pyetja që lind në mënyrë të pashmangshme në këtë drejtim është ***se si duhet adresuar ajo? A duhet të ndalohej apo kufizohet?*** Në këtë aspekt, ne prekim një debat të gjatë ekzistues midis fanatikëve të lirisë së shprehjes dhe atyre që besojnë se është më

⁸ <<https://www.cfr.org/backgrounder/hate-speech-social-media-global-comparisons>>

⁹ K.Müller, C. Schwarz, 'Fanning the Flames of Hate: Social Media and Hate Crime', (June 5, 2020). <SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3082972> ose <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3082972>>

¹⁰ <https://www.washingtonpost.com/nation/2018/11/30/how-online-hate-speech-is-fueling-real-life-violence/>

e rëndësishme të ndërtohet një shoqëri pa urrejtje, sesa një shoqëri ku çdo anëtar është i lirë të flasë mendimet e tij lirshëm dhe pa asnjë kufizim. Në këtë drejtim, është e rëndësishme të theksohet se lidhja midis lirisë së shprehjes dhe ndalimit të gjuhës së urrejtjes mund të ndryshojë në shoqëri të ndryshme dhe rende ligjore. Meqenëse në formatin e kësaj broshure është e vështirë për të vëzhguar të gjitha pozicionet ekzistuese nëpër të gjitha demokracitë perëndimore, ne përqendrohemi në qasjen e ndërmarrë në fushën e legjislacionit evropian. Me këtë nënkuptojmë aspektin rregullues të Këshillit të Evropës, nëpërmjet dispozitave të Konventës Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore (KEDNJ)¹¹, siç përcaktohet në praktikën gjyqësore të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut.

Liria e fjalës dhe liria e shprehjes është një e drejtë kryesore e njeriut dhe liri e patjetërsueshme e çdo qenie njerëzore në një shoqëri të lirë, bazuar në parimet demokratike. Ideja e progresit bazohet në lirinë për të njohur, lirinë për të mësuar dhe lirinë për të shkëmbyer ide dhe mendime. Ndërhyrja në lirinë e fjalës minon vetë idenë e demokracisë, bazuar në pjesëmarrjen aktive të qytetarëve në proceset politike¹². Në këtë drejtim, një vendim i njohur i Gjykatës

¹¹ Këshilli i Evropës, Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut, amenduar me Protokollin nr. 11 dhe 14, 4 nëntor 1950, ETS 5

¹² Titley G., Keen Ellie, Laszlo Földi, (2014) (Departamenti i Rinisë i Këshillit të Evropës), tre studime mbi gjuhën së urrejtjes online dhe mënyra për ta adresuar atë 'Starting points for combating hate speech online', f. 14

Evropiane të të Drejtave të Njeriut është i rëndësishëm, në çështjen e famshme të *Handyside kundër Mbretërisë së Bashkuar*, Gjykata vërejti se: *“Liria e shprehjes përbën një nga bazat thelbësore të një shoqërie [demokratike], një nga kushtet themelore për përparimin e saj dhe për zhvillimin e çdo njeriu. [...] Është e zbatueshme [...] për “informacionin” ose “idetë” [...] që ofendojnë, tronditin ose shqetësojnë. Të tilla janë kërkesat e atij pluralizmi, tolerance dhe mendjehapësie pa të cilat nuk ka “shoqëri demokratike”.*

Sidoqoftë, rëndësia e lirisë së fjalës në shoqërinë demokratike nuk nënkupton në vetvete që ajo të mbetet e pakufijshme dhe të mos jetë subjekt i ndonjë kufizimi. Debati studiues dhe filozofik mbi legjitimitetin e kufizimeve të tilla vjen në “sfidën për të identifikuar se cilat kritere na lejojnë të bëjmë dallimin midis dëmeve që justifikojnë kufizimet dhe atyre që nuk i justifikojnë”.¹³

b. Çfarë lloj “gjuhe” është e ndaluar plotësisht sipas KEDNJ?

Nën fushën e veprimit të KEDNJ-së, liria e fjalës dhe liria e shprehjes i nënshtrohen mbrojtjes sipas nenit 10 të Konventës. Ajo që është e rëndësishme për qëllimet e kësaj broshure, është se Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut, në interpretimin e nenit 10, ka dalluar në praktikën e saj gjyqësore lloje specifike të “gjuhës” apo “ligjërimin” që nuk bien fare nën mbrojtjen e nenit 10, për

¹³ David Kretzmer, “Freedom of Speech and Racism”, 8 Cardozo Analizimi i së Drejtës (1987), 445-513, at 478

shkak se ato të konsiderohen si *“abuzim i të drejtave”*. Në veçanti, llojet e mëposhtme të fjalës nuk mbrohen:

- **nxitje për dhunë:** në këtë drejtim, termi i referohet një përdorimi të qëllimshëm dhe të drejtpërdrejtë të formulimeve të afta për të nxitur dhunë, kur ekziston një besueshmëri e drejtpërdrejtë që dhuna do të ndodhë. Për shembull, në çështjen e *Leroy k. Francës*, ku karikaturat baste botojnë një karikaturë që tallet me ngjarjet e 11 shtatorit, dy ditë pas sulmit terrorist, Gjykata mori parasysh datën dhe vendin specifik (rajoni i ndjeshëm politik) i botimit, ndërsa vëzhgonte se këta dy faktorë rritën përgjegjësinë e karikaturistit për mbështetjen e ngjarjeve të tragjedisë.¹⁴
- **gjuhë urrejtjeje dhe racizëm:** në praktikën e saj gjyqësore, Gjykata përjashtoi nga mbrojtja e nenit 10, gjuhën që përmbante *“akuza paragjyquese”, “sulme nëpërmjet fytyrës, deri në tallje ose shpifje grupe të veçanta të popullsisë”* kundër pakicave (grupe specifike në bazë diskriminimi) për shembull, pakicave fetare¹⁵ ose pakicave të orientimit seksual¹⁶.

¹⁴ GJEDNJ, *Leroy k. Francës*, Themelet e çështjes dhe shpërbimi i drejtë, Vendimi nr. 36109/03, 2 tetor 2008, paragrafi 45

¹⁵ *Norwood k. Mbretërisë së Bashkuar*, 16 nëntor 2004 (vendim).

¹⁶ GJEDNJ, *Vejdeland dhe Të tjerët k. Suedisë*, Themelet e çështjes dhe shpërbimi i drejtë, vendimi nr. 1813/07, 9 shkurt 2012, para 55.

- **mohimi i holokaustit dhe referencat për ideologjinë naziste:** përfshin si gjuhën që promovon ideologjinë naziste, referimin ndaj holokaustit, ashtu edhe mohimin e holokaustit, jashtë mbrojtjes së nenit 10, si *“deklarata në kundërshtim me parimet e paqes dhe drejtësisë [...] dhe duke mbrojtur diskriminimin racor dhe fetar”*.¹⁷

2.2 Përdorimi i gjuhës së urrejtjes në Shqipëri

Gjuha e urrejtjes politike përdoret dhe gjendet shumë më dendur se sa gjuha e urrejtjes me bazë etnike, fetare, racore, etj. Pas gjuhës së urrejtjes politike, në hapësirën shqiptare online përdorimin më të madh e ka gjuha negative me bazë stereotipet apo paragjykimet për shkak të përkatësisë etnike, seksuale, etj. Gjatë viteve të fundit ka pasur incidente të shumta të gjuhës së urrejtjes nga politikanë të nivelit të lartë, të cilat kanë pasur një ndikim negativ në ligjërimin publik në përgjithësi¹⁸. Në këtë aspekt tema kryesore që shfaqet si dhunë verbale ndaj kundërshtarit është debati mes partive kundërshtarë. Gjuha politike, si në parlament, ashtu dhe në raste të tjera, ka shfaqur raste ekstreme të etiketimit të kundërshtarit, të prekjes së jetës personale, sulmeve personale, etj, duke u përpjekur të përligjë akoma më

¹⁷ GJEDNJ, D.I. k. Gjermanisë, 26 qershor 1996 (vendim)

¹⁸ Raport ECRI 2015.

shumë ndarjen e thellë politike që ekziston në vend. Në raste të veçanta, ka pasur edhe thirrje për dhunë nga foltorja e Kuvendit të Republikës së Shqipërisë, të cilat janë dënuar me masa administrative ndaj personave përgjegjës. Përveç politikës, dhuna verbale dhe gjuha e urrejtjes shfaqet edhe nga burime të tjera, kryesisht nga **kronika e zezë**. Këta lloj artikujsh shfaqin ndër të tjera edhe një tipar karakterizues të shtypit shqiptar, ku titulli zakonisht është sensacional, ndërsa përmbajtja jo gjithnjë i përgjigjet bujës së titullit.

Një tjetër prirje që mund të klasifikohet si nxitje e gjuhës së urrejtjes është **sulmi i personave të ndryshëm publikë** jo duke u nisur nga puna apo argumentat e tyre, por nga mendimi personal apo jeta e tyre. Këta artikuj sërish vijjnë kryesisht në formën e editorialeve apo analizave, jo si raportime të ngjarjeve nga vetë gazeta. Megjithëse gazeta vetë nuk është drejtpërdrejt e përfshirë në këtë dukuri, është për të ardhur keq që pas më shumë se dy dekadash zhvillimi të shtypit shqiptar ende hasen artikuj ku jeta personale dhe prejardhja, janë më të rëndësishme se çdo gjë tjetër. Disa nga këto shkrime, pavarësisht se mund të paraqesin argumente ose opinione të ndryshme, humbin cilësinë dhe forcën e tyre bindëse në momentin që autorët përfshihen dhe personalisht¹⁹. Një prirje që vihet re kryesisht në editoriale, analiza, apo artikuj të gjatë në formë eseje është **sulmimi i ideologjive**,

¹⁹ Prirjet e gjuhës së urrejtjes në median shqiptare, Raport Monitorimi nga Fondacioni Shoqëria e Hapur për Shqipërinë.

bindjeve politike, e më rrallë edhe **bindjeve fetare apo orientimit seksual**. Një nga shembujt më të spikatur në këtë drejtim është një artikull i gjatë me titull *"Komunizmi, çfarë është?"* i botuar në gazetën "Standard" në datë 22 shkurt 2013 nga Prof. Dr. Isuf Luzaj. Artikulli shpreh bindjen e palëkundur të autorit që komunizmi është një nga shpikjet më djallëzore, më çnjerëzore dhe më të dëmshme për njeriun. *"Komunizmi është një filozofi jete antinatyrale, kundër ligjeve të natyrës, e dënuar të falimentojë, sepse është false me premisat logjike, e gabuar dhe pa themel në arkitekturën e ideve dhe fikcion imagjinate të sëmure."*²⁰ Ky është paragrafi hapës i artikullit, ku autori shfaq pa asnjë dyshim qëndrimin e tij ndaj komunizmit si ideologji, me një dozë të fortë emociioni ndaj saj.

Një tjetër temë që është rimarrë gjatë kësaj periudhe në shtypin shqiptar është edhe **diversiteti fetar**, kryesisht e nisur nga kërkesat për gërmime në fshatra të jugut për trupa të ushtarëve grekë. Mënyra se si pasqyrohet dhe portretizohet secila fe dhe marrëdhënia e shqiptarëve me besimin është një test më vete për median dhe shoqërinë shqiptare. Ndërkohë që shumica e raportimeve për temat e lidhura me fenë janë thjesht raportim ngjarjeje, pa ndonjë ngjyrim të caktuar, editorialet, analizat dhe deri diku dhe intervistat, pasqyrojnë një gjuhë më pak asnjëse dhe deri diku problematike. Problematikat

²⁰ 5 I. Luzaj, "Komunizmi, çfarë është?" Standard, 22 shkurt, 2013, f. 16-17.

në lidhje me gjuhën e urrejtjes në Shqipëri lidhen edhe me nivelin e ulët të raportimit të saj, si dhe me numrin e ulët të rasteve të ndjekjes penale – në të shumtën e rasteve, dënimi për këtë vepër penale ka qenë gjobë nga ana e Komisionerit për Mbrojtjen nga Diskriminimi.

2.3 Bullizmi dhe karakteristikat e tij

a. Bullizmi si formë e dhunës gjinore

Bullizmi (ngacmimi) konsiderohet si tallja, ofendimi apo keqtrajtimi i një personi për shkak të një veçorie të tij dalluese, një preference apo pamjes së jashtme. Në rastin e bullizmit si formë e dhunës gjinore, bulluesi e “sulmon” një person për shkak të një karakteristike të tij dalluese, të të qenurit djalë apo vajzë: psh: flokët, zhvillimi i trupit, etj. Një bullizues mund të flasë keq për dikë, të marrë me forcë sendet e një fëmije, të tallet me dikë apo të përjashtojë një fëmijë nga grupi në mënyrë të qëllimshme. Bullizuesit mund t’i godasin, t’i shkelmojnë apo t’i shtyjnë njerëzit me qëllimin për t’i lënduar ose përdorin fjalët për t’i sharë, kërcënuar, ngacmuar apo frikësuar. Bullizmi mund t’i bëjë fëmijët të ndihen të lënduar, të frikësuar, të sëmurë, të vetmuar, në siklet dhe të trishtuar. Megjithatë, duhet theksuar se bullizmi është një fenomen i cili nuk shfaqet vetëm mes fëmijëve por edhe mes më të rriturve, madje përgjithësisht ushtrohet nga dikush me moshë të më të vogël, kundrejt dikujt me moshë më të vogël.

b. Përse bullizuesit sillen në këtë mënyrë?

Disa bullizues kërkojnë vëmendje. Ata mendojnë se duke bullizuar mund të bëhen të njohur ose të marrin atë që duan. Shumica e bullizuesve përpiqen të ndihen më të rëndësishëm. Duke ngacmuar dikë tjetër, ata ndihen të rëndësishëm dhe të fuqishëm. Disa bullizues vijnë nga familje ku të gjithë ndihen të inatosur dhe bërtasin gjatë gjithë kohës. Ata mund të mendojnë se është diçka normale të zemërohesh, të ofendosh dhe të ngacmohesh njerëzit. Disa bullizues imitojnë sjelljen e dikujt tjetër. Madje, disa kanë qenë edhe vetë viktimat të bullizimit. Shpeshherë, bullizuesit e dinë fare mirë se veprimet që bëjnë apo fjalët që thonë, lëndojnë persona të tjerë. Por disa prej tyre mund të mos e dinë sesa mund të lëndohen njerëzit nga këto veprime. Pjesa më e madhe e bullizuesve nuk e kuptojnë dhe nuk u interesojnë ndjenjat e personave të tjerë. Kjo ndodh për shkak të disa çrregullimeve të personalitetit që ata mund të kenë.

c. Pse bullizmi dhe gjuha e urrejtjes janë të lidhura me njëra tjetrën?

Gjuha e urrejtjes dhe bullizmi mund të ndërlidhen kur bullizmi, në mënyrë specifike, synon viktimat që i përkasin prejardhjeve të ndryshme. Më i dëmshëm konsiderohet bullizimi i fëmijëve, të cilët i përkasin grupeve të personave që i nënshtrohen diskriminimit në bazë të karakteristikave të tilla si raca, ngjyra, feja, orientimi

seksual, etj. Në një numër studimesh sociologjike u vu re një lidhje e drejtpërdrejtë midis për shembull, prejardhjes etnike dhe nivelit të lartë të nxënësve të shkollave që i nënshtrohen bullizmit²¹. Studimet sugjerojnë se të rinjtë dhe imigrantët e pakicave racore dhe etnike kanë më shumë të ngjarë se pjesa dërrmuese e rinisë vendase të bëhen pre e bullizmit të bazuar në paragjytime. Pakicat racore dhe etnike janë më të prirura të përballen me rrezik për bullizim, sesa bashkëmoshatarët e tyre, brenda dhe jashtë grupit etnik. Për shembull, në Hungari, si studentët romë ashtu edhe ata jo-romë ngacmonin kolegët e tyre që ata i *perceptonin* si romë, më shpesh sesa moshatarët e tyre të identifikuar si romë²². Studime të tjera provojnë se të rinjtë LGBT janë në të njëjtën mënyrë në një rrezik të lartë të përjetimit të të gjitha formave të bullizmit²³.

-
- ²¹ Russel, S.T., Thompson, E.M., Laub, C., & hans, t.a. (2009) Një raport mbi ngacmimet e motivuara nga paragjykimet në shkollat e Kalifornisë: Rekomandime për Sondazhin e Fëmijëve të Shëndetshëm në Kaliforni. Raport i Departamentit të Arsimit të Kalifornisë, Zyra për Fëmijë të Sigurt e të Shëndetshëm; shih gjithashtu: Bjereld Y, Daneback K, & Petzold M. (2015). Diferencat në prevalimin viktimizimit nga bullizmi mes fëmijëve vendas dhe emigrantë në vendet Nordike: Një studim ndërsektorial i raportuar nga prindërit. Fëmija: Kujdesi, Shëndeti dhe Zhvillimi, 41(4), 593-599.
- ²² Kisfalusi D, Pál J, & Boda Z. (2018). Bullizmi dhe viktimizimi mes studentëve të shumicës dhe atyre të pakicës: Roli i perceptimeve etnike të bashkëmoshatarëve. Social Networks
- ²³ Evans C.B.R., Chapman M.V. (2014) Rinia e bullizuar: Impakti i bullizimit nwpwrnjmjet tw quajturit lezbike, gej dhe biseksual, *American Journal of Orthopsychiatry*, 2014, Vëll 84, nr. 6, 644-652

d. Bullizmi në internet

Bullizimi përmes përdorimit të internetit dhe pajisjeve elektronike, si celularët, kompjuterët, etj., është një lloj ngacmimi, i cili ndryshon nga ngacmimi tradicional pasi ndodh jashtë shkollës. Megjithatë, bullizmi mund të drejtohet nga dhe ndaj personave që i përkasin të njëjtit komunitet në shkollë. Ai është shfaqur si formë e bullizmit në vitet e fundit, me zhvillimin e teknologjisë. Studiuesit mbajnë qëndrime të ndryshme në lidhje me këtë formë të bullizmit, megjithatë, nëse bullizmi në internet ka ndonjë ndikim shtesë në shoqëri nga ai tradicional, apo viktimat e ngacmimit kibernetik mbivendosen me viktimat e formave “më tradicionale” të bullizmit.²⁴ Ashtu si në rastin e gjuhës së urrejtjes, duke parë mbulimin e gjerë që media sociale, si një formë e re nga media tradicionale, ka në përditshmërinë e shoqërisë njerëzore, edhe bullizmi përhapet më lehtësisht nëpërmjet këtyre metodave. Bazuar në shpejtësinë e përhapjes së informacionit në mediat sociale dhe nivelin e ulët të kontrollit, bullizmi kibernetik është më i vështirë për t’u parandaluar dhe dënuar.

²⁴ Olweus D., Bullizmi kibernetik: *një fenomen i mbivlerësuar?* Gazeta Evropiane e Psikologjisë së Zhvillimit, 2012, 9(5), 520-538

03

KUADRI LIGJOR VENDAS DHE NDËRKOMBËTAR MBI GJUHËN E URREJTJES DHE BULLIZMIN

3.1. Kuadri ligjor vendas

Në Shqipëri, fenomeni i gjuhës së urrejtjes dhe bullizmit trajtohen si forma të diskriminimit dhe si të tilla, gëzojnë të njëjtën mbrojtje si diskriminimi me bazë racore, gjinore, ideologjike, etj. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë, si dokumenti themeltar i shtetit, garanton lirinë

dhe barazinë e çdo shtetasi para ligjit, mbrojtjen nga diskriminimi, përfshirë këtu edhe kategori të veçanta siç janë fëmijët (neni 54 § 2), mbrojtjen nga dhuna, keqtrajtimi, shfrytëzimi dhe përdorimi për punë (neni 54 § 3), etj.

Në vijim, Kodi i Procedurës Penale të Republikës së Shqipërisë, i ndryshuar, nuk parashikon shprehimisht gjuhën e urrejtjes si vepër penale, por në nenet 265 dhe 266 të tij, parashikon përkatësisht dënimin me burgim nga dy deri në dhjetë vite për ***Nxitjen e urrejtjes ose grindjeve***, për shkak të racës, etnisë, fesë ose orientimit seksual, si dhe përgatitja, përhapja ose ruajtja, me qëllim përhapjen e shkrimeve me përmbajtje të tilla, e kryer me çdo mjet ose formë, si dhe dënimin me burgim nga dy deri në tetë vite për ***Thirrjen për urrejtje nacionale***, vënien në rrezik të paqes publike duke bërë thirrje për urrejtje kundër pjesëve të popullsisë, duke i fyer ose shpifur për to, duke kërkuar përdorimin e dhunës ose të veprimeve arbitrare kundër tyre.

Më tej, kuadri ligjor shqiptar ka parashikuar ligjin nr. 10221, dt. 04.02.2010 “Për mbrojtjen nga diskriminimi”, dhe ligjin nr. 9970, dt. 24.07.2008 “Mbi barazinë gjinore në shoqëri”, të cilët garantojnë një kuadër mbrojtës ndaj diskriminimit dhe formave të tij. Në kuadrin institucional, dy institucionet që punojnë në mënyrë të drejtpërtë për mbrojtjen dhe garantimin e të drejtës për mbrojtje nga diskriminimi, duke përfshirë këtu edhe gjuhën e urrejtjes, janë Avokati i Popullit dhe Komisioneri për Mbrojtjen nga Diskriminimi.

Avokati i Popullit ka hartuar edhe një rekomandim drejtuar në mënyrë specifike luftës kundër diskriminimit dhe gjuhës së urrejtjes në fushata zgjedhore, duke qenë se gjuha e urrejtjes në aspektin politik është shfaqur si më problematike në kontekstin shqiptar. Në lidhje me bullizmin apo ngacmimin, edhe pse një fenomen gjithnjë e më në rritje kohëve të fundit, legjislacioni shqiptar dhe ai ndërkombëtar nuk ofrojnë parashikime dhe garanci. Ky fenomen është trajtuar më tepër në aspektin social e psikologjik.

3.2. Kuadri rajonal

Më sipër është përmendur se gjuha e urrejtjes nuk ka përkufizim universal në të drejtën ndërkombëtare. Megjithatë, kjo nuk do të thotë që e drejta ndërkombëtare nuk rregullon gjuhën e urrejtjes. Teksa formulimet specifike mund të ndryshojnë nga një traktat ndërkombëtar në tjetrin, ideja që qëndron prapa kufizimeve mbetet e njëjtë: liria e fjalës, sado e rëndësishme të jetë për demokracinë dhe shtetin e së drejtës, nuk mund të ekzistojë pa kufizime. Kufizimet e fjalës që konsiderohet se nxisin urrejtje kundër grupeve specifike, pra gjuha e urrejtjes, mund të formulohen ndryshe nga një instrument ndërkombëtar në tjetrin.

Së pari, Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike në nenin 19 përcakton dispozitat themelore që përcaktojnë lirinë e mendimit dhe shprehjes, si dhe

kufizimet që e shoqërojnë. ICCPR në nenin 20 § 2 ndalon në mënyrë specifike “mbrojtjen e urrejtjes kombëtare, racore ose fetare që përbën nxitje të diskriminimit, armiqësisë ose dhunës”. Fjalimi që përmban nxitje të urrejtjes është i ndaluar në nenin e Konventës për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor¹.

Përveç dispozitave të traktateve ndërkombëtare, gjuha e urrejtjes adresohet nën fushën e së drejtës ndërkombëtare, në instrumentet legjislative të buta. Në kuadrin institucional, Komisioneri i Lartë i OKB për të Drejtat e Njeriut e shtrin veprimtarinë e tij në adresimin e gjuhës së urrejtjes në nivelin e legjislacionit vendas. Në mënyrë të veçantë, ai kërkon përcaktime më të fuqishme të termave kryesorë që lidhen me gjuhën e urrejtjes, të tilla si “urrejtja, diskriminimi, dhuna, armiqësia”. Ai gjithashtu thekson se çdo kufizim i lirisë së shprehjes, bazuar edhe në dispozitat që ndalojnë gjuhën e urrejtjes, duhet të mbetet një përjashtim dhe të bazohet në zbatimin e rreptë të parimeve të proporcionalitetit, ligjshmërisë dhe domosdoshmërisë².

¹ Asambleja e Përgjithshme e OKB, Konventa Ndërkombëtare për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor, 21 Dhjetor 1965, Kombet e Bashkuara, Seria e Traktateve, vëll. 660, fq. 195

² Këshilli i të Drejtave të Njeriut i OKB, ‘Raporti vjetor i Komisionerit të Lartë të Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut’, 11 shtator 2013, A/HRC/22/17/Add.4, Addendum, *the Rabat Plan of Action on the Prohibition of Advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence*, paraf. 18, 22

Brenda kornizës rajonale në nivelin e Këshillit të Evropës, *KEDNJ* mbetet instrumenti kryesor që rregullon lirinë e fjalës dhe kufizimet e saj. Përmes interpretimit të Konventës nga GJEDNJ, koncepti i gjuhës së urrejtjes po zhvillohet dhe evoluon. Përveç KEDNJ, gjuha e urrejtjes adresohet në mënyrë specifike në *Konventën e Budapestit për Krimin Kibernetik dhe Protokollin e saj Shtesë*, në lidhje me konsiderimin vepër penale të akteve të natyrës raciste dhe ksenofobike, të kryera përmes sistemeve kompjuterike. Protokollin Shtesë parashikon nocionin e gjuhës së urrejtjes si vepër penale dhe dënon akte të tilla si mbrojtja dhe përhapja e gjuhës së urrejtjes raciste dhe ksenofobe me anë të internetit.

Gjithashtu, *Konventa Kuadër për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare* në nenin 6 parashikon lirinë nga diskriminimi dhe u bën thirrje shteteve të marrin masa 'për të mbrojtur personat të cilët mund t'i nënshtrohen kërcënimeve ose akteve të diskriminimit, armiqësisë ose dhunës si rezultat i etnisë së tyre, identiteti kulturor, gjuhësor ose fetar'³. Për më tepër, Komiteti i Ministrave i Këshillit të Evropës ka miratuar një numër instrumentesh legjislativë të buta që vendosin parime që adresojnë gjuhën e urrejtjes. Kështu, një Rekomandim "Për Gjuhën e Urrëjtjes", i cili parashikon 7 parime që rregullojnë kufizimin për lirinë e shprehjes në bazë të një përkufizimi

³ Këshilli i Evropës, Konventa Kuadër për Mbrojtjen e Minoriteteve Kombëtare, 1 shkurt 1995, ETS 157

të gjuhës së urrejtjes⁴. Ndër të tjera, parimet e paraqitura në Rekomandim kanë të bëjnë me fushën dhe bazat e kufizimeve të lirisë së shprehjes për shkak të gjuhës së urrejtjes.

Për më tepër, Komisioni Evropian kundër Racizmit dhe Intolerancës (ECRI) ka miratuar Rekomandimin e Politikës së Përgjithshme në të cilën gjuha e urrejtjes njihet si advokim, promovim i nxitjes në çdo formë, i denigrimit, urrejtjes ose poshtërimit të një personi ose grupi personash, si dhe si çdo ngacmim, fyerje, stereotipizim negativ, stigmatizim ose kërcënim në lidhje me një person të tillë ose një grup personash dhe justifikimi i të gjitha llojeve të mësipërme të shprehjes, bazuar në racë, ngjyrë, prejardhje, origjinë kombëtare ose etnike, moshë, paaftësi, gjuhë, fe ose besim, gjini, identitet gjinor, orientim seksual dhe karakteristikat e tjera personale ose të statusit. Nën fushën e kësaj politike të përgjithshme, u sugjeruan një sërë masash për adresimin e gjuhës së urrejtjes të cilat mund të shërbejnë si bazë për zhvillimin e politikës së brendshme në çdo shtet anëtar.

⁴ Këshilli i Evropës. Komiteti i Ministrave, Rekomandimi 'Mbi gjuhën e urrejtjes', nr. R(97)20, 30 tetor 1997

04

SI MUND TË LUFTOHET BULLIZMI DHE GJUHA E URREJTJES

S ë pari, politikat dhe masat pozitive për realizimin e lirisë së shprehjes dhe barazisë në shoqëri, duhet të përfshijnë një **kuadër legjislativ**, i cili mbron lirinë e shprehjes dhe të drejtën për të mos u diskriminuar në aspektin teorik dhe praktik, nëpërmjet veprimtarisë së institucioneve dhe fushatave informative. Një ndikim shumë të rëndësishëm ka edhe **shoqëria civile dhe mediat**. Kapaciteti i tyre për sensibilizimin e gjuhës së urrejtjes, në të gjitha llojet e saj, duhet të parashikohet edhe në Kodin e Etikës së gazetarëve, programet aksionare të sindikatave të gazetarëve, si dhe në kanalet mediatike. Gjithashtu, një fushë me ndikim të jashtëzakonshëm në mobilizimin kundër gjuhës së urrejtjes dhe bullizmit, është **arsimi**. Është e nevojshme përfshirja e programeve dhe kurrikulave më të sofistikuar që nga kopshti, e deri në arsimin e lartë. Rrugët e ndërrhyrjes sa më sipër, duhet të ndjekin një linjë kryesore: njohjen e kulturës së tjetrit dhe përpjekjen për ta kuptuar atë, si mënyrë për pasurimin e kulturës personale.

Së dyti, **procedurat civile dhe administrative** janë gjithashtu instrumente të rëndësishme të cilat sigurojnë transparencë dhe vënë theksin mbi grupet e pafavorizuara të shoqërisë. Ato u mundësojnë viktimave të kërkojnë kompensim/zhdëmtim dhe duhet të shoqërohen me mekanizmat e tjerë për mbështetjen e viktimave, si për shembull, ndihmë juridike për viktimat, përfaqësim, këshillim, etj.

Së treti, **aplikimi i sanksioneve penale** në rastet e nxitjes së urrejtjes dhe nxitja e qytetarëve për raportimin e këtij fenomeni, me qëllim dënimin e tij dhe parandalimin e mëtejshëm.

Disa këshilla për t'u mbrojtur nga bullizmi:

- Injoroni bullizuesin;
- Mos iu përgjigjini bullizmit me bullizëm;
- Mos i shfaqni ndjenjat;
- Tregojini një të rrituri/njeriu të besuar;
- Mbani kokën lart dhe tregohuni të guximshëm;
- Ndihuni mirë me veten;
- Merrni një shok (dhe bëhuni një shok).

Së fundi, mund të themi se është e nevojshme që të punohet me çdo qytetar për të nxitur tolerancën ndaj mendimit, kulturës dhe të qenurit ndryshe në përgjithësi. Në këtë mënyrë do të kemi një shoqëri më tolerante dhe të prirur ndaj barazisë dhe gëzimit në mënyrë paqësore të të drejtave për secilin komunitet.

BIBLIOGRAFI

Akte Normative Ndërkombëtare

Deklarata Universale për të Drejtat e Njeriut

Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut, amenduar me Protokollet nr. 11 dhe 14, 4 nëntor 1950

Konventa Kuadër për Mbrojtjen e Minoriteteve Kombëtare, 1 shkurt 1995

Konventa Ndërkombëtare për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit Racor, 21 dhjetor 1965

Konventa për Parandalimin dhe Dënimin e Krimit të Genocidit, 9 dhjetor 1948

Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike

Akte normative Kombëtare

Kushtetuta e Republikës së Republikës së Shqipërisë, ligji nr. 8417, datë 21.10.1998, miratuar me referendum më 22.1.1998, shpallur me dekret të Presidentit të Republikës me nr. 2260, datë 28.1.1998 të Kuvendit Popullor, ndryshuar së fundmi me ligjin nr. 76/2016 nr. Datë 22.07.2016.

Ligji nr. 9970, dt. 24.07.2008 "Mbi barazinë gjinore në shoqëri"

Ligji nr. 10221, dt. 04.02.2010 "Për mbrojtjen nga diskriminimi"

Tekste/Artikuj

Almagor R.C, '*Fighting Hate and Bigotry on the Internet, Policy and Internet*' Vëll. 3(3), 2011

PNDP: Guidë Referuese - Pashtetësia dhe Traktatet e të Drejtave të Njeriut, Tetor 2016

J. Waldron, '*The Harm in Hate Speech*', Shtypi i Universitetit të Harvardit, Kembrixh, Masaçusets, 2012

Komisioni Evropian, Komunikim: '*Tackling Illegal Content Online: Towards an Enhanced Responsibility of Online Platforms*', Brussels, 28.9.2017

- Malik K., (2009) 'From Fatwa to Jihad: the Rushdie Affair and its Legacy'
- Tittle G., Keen Ellie, Laszlo Földi, (2014) (Departamenti i Rinisë i Këshillit të Evropës), tre studime mbi gjuhës së urrejtjes online dhe mënyra për ta adresuar atë 'Starting points for combating hate speech online'
- David Kretzmer, "Freedom of Speech and Racism", 8 Cardozo, Analizimi i së Drejtës
- Prirjet e gjuhës së urrejtjes në median shqiptare, Raport Monitorimi nga Fondacioni Shoqëria e Hapur për Shqipërinë.
- 5 I. Luzaj, "Komunizmi, çfarë është?" Standard, 22 shkurt, 2013, f. 16-17.
- Russel, S.T., Thompson, E.M., Laub, C., & hans, t.a. (2009) Një raport mbi ngacmimet e motivuara nga paragjykimet në shkollat e Kalifornisë: Rekomandime për Sondazhin e Fëmijëve të Shëndetshëm në Kaliforni. Raport i Departamentit të Arsimit të Kalifornisë, Zyra për Fëmijë të Sigurt e të Shëndetshëm; shih gjithashtu: Bjereld Y, Daneback K, & Petzold M. (2015). Diferencat në prevalimin viktimizimit nga bullizmi mes fëmijëve vendas dhe emigrantë në vendet Nordike: Një studim ndërsektorial i raportuar nga prindërit. Fëmija: Kujdesi, Shëndeti dhe Zhvillimi, 41(4), 593-599
- Kisfalusi D, Pál J, & Boda Z. (2018). Bullizmi dhe viktimizimi mes studentëve të shumicës dhe atyre të pakicës: Roli i perceptimeve etnike të bashkëmoshatarëve. Social Networks
- Evans C.B.R., Chapman M.V. (2014) Rinia e bullizuar: Impakti i bullizimit nëpërmjet të quajturit lezbike, gej dhe biseksual, *American Journal of Orthopsychiatry*, 2014, Vëll 84, nr. 6, 644-652
- Olweus D., Bullizmi kibernetik: një fenomen i mbivlerësuar? Gazeta Evropiane e Psikologjisë së Zhvillimit, 2012, 9(5), 520-538
- Këshilli i të Drejtave të Njeriut i OKB, 'Raporti vjetor i Komisionerit të Lartë të Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut', 11 shtator 2013, A/HRC/22/17/Add.4, Addendum, *the Rabat Plan of Action on the Prohibition of Advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence*
- Këshilli i Evropës. Komiteti i Ministrave, Rekomandimi 'Mbi gjuhën e urrejtjes', nr. R(97)20, 30 tetor 1997

Materiale nga Interneti

<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/sep/07/anders-breivik-hate-manifesto>

<https://www.propublica.org/article/facebook-enforcement-hate-speech-rules-mistakes>

<https://oversightboard.com>

<https://www.nytimes.com/2018/03/10/opinion/sunday/youtube-politics-radical.html>

<https://ssrn.com/abstract=3082972> ose <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3082972>

<https://www.washingtonpost.com/nation/2018/11/30/hwë-online-hate-speech-is-fueling-real-life-violence/>

INSTRUMENTI HORIZONTAL
PËR BALLKANIN PERËNDIMOR DHE TURQINË
2019-2022

PËR TË DREJTAT TUAJA,
DREJT STANDARDEVE EVROPIANE

NGRI ZËRIN KUNDËR GJUHËS SË URREJTJES!

#jobullizmit
#tërinjtëveprojnë
#jogjuhëssëurrejtjes

Financuar
nga Bashkimi Evropian
dhe Këshilli i Evropës

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Zbatohet
nga Këshilli i Evropës

